

N:o 17.

Ank. till Riksd. kansli den 1 april 1902, kl 10 f. m.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, angående en af herr E. G. H. Åkerlund väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förenkling af arbetsmetoderna inom den civila och ecklesiastika förvaltningen m. m.

Till förberedande behandling af utskottet har blifvit hänvisad en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 106, hvori herr E. G. H. Åkerlund hemställer, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t genom lämpliga, opartiska personer täcktes låta utreda, huruvida icke förenklingar uti arbetsmetoderna skulle kunna införas och åtskilligt mera arbete än nu presteras utaf vissa tjänsteinnehafvare inom vår civila och ecklesiastika förvaltning och derigenom en del befattningar efter hand indragas, samt om icke den grannlaga ställning, statens embets- och tjänstemän intaga i samhället, kräfver inskränkning uti rätten för dem att egna sig åt privata uppdrag, och att Kongl. Maj:t sedermera ville för Riksdagen framlägga resultatet af den verkställda utredningen, äfvensom förslag till de åtgärder, som i anledning af densamma kunna finnas erforderliga.»

Bih. till Riksd. Prot. 1902. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band 13 Häft. (N:o 17.)

Såsom stöd för sin hemställan anför motionären följande:

»Den finansplan, som i förening med härordningsförslaget af Kongl. Maj:t framlades för 1901 års Riksdag, synes visserligen gifva vid handen, att landet utan allt för stor tunga skall mäktat bära kostnaderna för vårt nya försvarsverk under goda tider, äfven derest, såsom troligt är, dessa kostnader komma att vida öfverstiga de beräknade. Men få äro väl de, som verkligen tro, att uti ifrågavarande finansplan kalkylerade intægter också skola inflyta under ekonomiskt brydsamma tider, och att vårt folk äfven då skall utan yttersta ansträngning förmå bära de helt visst stadigt stigande försvarsbördorna, så framt icke betydliga lättnader kunna beredas uti öfriga statsutgifter. Det synes, som om man inom mycket intresserade och högt stående kretsar icke heller skulle vara främmande för en viss oro i detta hänseende, men egnar väl dock näppeligen någon tanke åt undersökning, huruvida icke genom förstärkt hushållning inom statsförvaltningen i öfrigt medel skulle kunna sparas till fyllande af de luckor, som kunna uppstå i försvarsbudgeten, utan tyckes hafva för afsigt att föreslå ytterligare skuldsättning såsom lämpligt botemedel. Att Kongl. Maj:t ej heller egnat vidare uppmärksamhet deråt, huruvida förenklingar och besparingar inom vår civila och ecklesiastiska förvaltning lämpligen kunde vidtagas, synes mig framgå deraf, att Kongl. Maj:t äfven nu har för afsigt att medelst dyrtidstillägg befria ett stort antal af landets embets- och tjänstemän från vanliga medborgares bekymmer, på samma gång dessa måste bereda sig på allt större utgifter till försvarsverket utan att under för handen varande konjunkturer i allmänhet kunna skönja utsigter till ekonomisk förkofring — snarare motsatsen — och ehuru aflöningsförmånerna för en ingalunda ringa del statstjenare ej länge sedan förbättrades utan höjda anspråk på dem från statens sida, samt någon noggrann och fullt opartisk undersökning icke försiggått, om det ej utan men för statsförvaltningen kunde gå för sig att efter hand indraga en del mindre kräfvande ordinarie befattningar och på så sätt åstadkomma medel till löneförbättringar i de tvifvelsutana många fall, då sådana påkallas af billighet och rättvisa, utan att vår numera ändock så tyngda budget behöfde för detta ändamål än vidare betungas.

Att en sådan åtgärd borde kunna vidtagas och derigenom väsentliga besparingar uppstå, förefaller så mycket sannolikare, derest man af officiella handlingar och på annat sätt erhållit någon kännedom om de stundom ganska vidtomfattande och fordrande privata värf, ett ingalunda

obetydligt antal af statens embets- och tjänstemän handhafva vid sidan af sina statstjänster.

Ehuru jag icke eger uttala något som helst klander emot dem, hvilka jemte sina befattningar i statens tjenst vetat förskaffa sig sådana der privata förvärf och sålunda »tjena två herrar», eftersom detta ju ingalunda är dem förmenadt, vågar jag likväl framhålla, att det visserligen bör vara staten angeläget, det samtliga dess embets- och tjänstemän må åtnjuta så pass rundliga löneförmåner under tjenstetiden och så rikliga pensioner efter väl avslutadt värf, att de icke med skäl kunna förebära knappa lönevillkor såsom tvingande orsak att söka extra inkomster å annat håll, och att därför äfven rättelse bör ske, i fall missförhållanden härutinnan råda, men att staten också då bör kräfvat, det all rimlig arbetstid egnas dess tjenst. Det kan nemligen icke vara gagneligt för staten, att dess funktionärer låta engagera sig uti en mängd enskilda affärsföretag, hvilka till och med kunna bero af och konkurrera med sådana statens verk och inrättningar, hvilkas vård blifvit dem ombetrodd, helst de väl främst — synnerligen sedan de stigit till högre poster — borde söka stå utanför affärslifvets mångahanda frestelser för att städse utan alla sidoinflytelser kunna besluta och döma uti dem förelagda ärenden. Om det gängse mångsyssleriet fortfarande får ega rum, kan man med skäl befara, att det anseende för omutlig redbarhet, opartiskhet och sjelfständighet, landets embets- och tjänstemän härtilldags så allmänt åtnjutit och städse böra åtnjuta hos Sveriges folk, kan lida afbräck, hvilket vore så mycket betänkligare, som ett embets- och tjänstemannastånd, till hvilket folket med odelad aktning och tacksamhet kan se upp, helt visst är egnadt att främst bland samhällsklasser uppehålla och främja aktning för lag och rätt i landet.

Jag vågar förmena, att, om det nyväckta försvarsintresset hos Sveriges folk skall kunna fortbestå, man i främsta rummet måste tillse, det skattebördorna icke blifva så olidliga, att de gängse sympatierna förbytas till ovilja, samt att det därför är fullt ut lika angeläget att allvarligt undersöka, om och hvarest besparingar i statsutgifterna kunna vidtagas, som att uppleta nya skattekällor, hvilka ju ändock skola fyllas af Sveriges folk. En noggrann och opartisk undersökning af inom vår statsförvaltning rådande förhållanden skulle för visso ådagalägga, att förenkling uti arbetsmetoderna mångenstädes kunde åvägabringas, att vida mera arbete flerstädes utan någon som helst öfveransträngning skulle kunna presteras och dymedelst åtskilliga befattningar finnas umbärliga; den skulle vidare konstatera det olämpliga deruti, att statens ordinarie embets- och tjänste-

män befatta sig med och använda en dryg del af sin arbetstid på privata affärsföretag, äfven då dessa alls icke haft med deras enskilda ekonomi att skaffa, samt slutligen möjliggöra att en rättvis löneroglering, lämpad efter det vederbörande ålagda arbetet och ansvaret, kunde komma till stånd utan statsverkets vidare betungande.»

Utskottet har ansett, att det ej skulle sakna intresse för nu föreliggande frågas bedömande att lemna en öfverblick af dess utveckling och behandling i svenska Riksdagen. I viss mån torde det kunna sägas, att frågan om förenkling i statsförvaltningen och dermed följande förminskning i statsutgifterna stått på dagordningen så länge som Sverige egt en riksdag. Utskottet tillmäter sig sålunda ingalunda att kunna lemna någon ens tillnärmelsevis fullständig historik öfver frågan, utan vill endast erinra om några data från jemförelsevis senare tid. 1807—1810 års Riksdag anhöll om tillsättande af en komité för att afgifva förslag till indragning af umbärliga embeten och tjenster. 1812 och 1815 års riksdagar fattade likartade beslut. Ett beslut af 1817—1818 års urtima Riksdag ledde 1819 till tillsättande af en komité, som afgaf sitt betänkande år 1822, hvilket åter hade till följd en kongl. skrifvelse den 4 mars 1823. Frågan behandlades jemväl med vexlande resultat vid riksdagarne 1823, då ett särskildt utskott tillsattes, hvars betänkande med en skrifvelse öfverlemnades till Konungen, 1840 till 1841 (riksdagsskrifvelse), samt vid riksdagen 1856—1858. På grund af riksdagsskrifvelsen den 25 april 1857 tillsattes en komité, som afgaf sitt betänkande den 26 maj 1859. Frågan kom åter upp vid den sista ståndsriksdagen 1865—1866 men afslogs.

Vid första riksdagen under vårt nuvarande statsskick väcktes åter förslag af motionären från föregående år, herr A. A. Andersson från Östergötlands län. Motionen remitterades till statsutskottet. Utskottet afstyrkte i mycket bestämda ordalag motionärens hemställan, och dess utlåtande blef utan debatt bifallen i båda kamrarne.

Äfven följande år, 1868, väcktes i Andra Kammarne en motion i liknande syfte, som dock äfven omfattade en annan fråga. Motionären var den i vår riksdagshistoria så kände herr A. W. Björck, hvilken redan föregående året framställt ett likartadt förslag, som lemnades obesvaradt. Motionen, som är 24 qvartsidor stark, innehöll en fullständig utredning. Såsom ärendets vikt kräfde, hänvisades motionen till behandling af ett *särskildt utskott*. Resultatet blef efter någon skiljaktighet mellan kamrarnes beslut

och derpå följande sammanjemkning en skrifvelse (n:o 89) till Kongl. Maj:t med anhållan bland annat, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, om icke, till åstadkommande af besparing samt större enkelhet och reda i förvaltningen vissa förvaltande, centrala embetsverk må kunde sammanslås och särskildt statens förvaltning ordnas så, att den på flera embetsverk fördelade vården om statens fonder, kassor och fastigheter sammanfördes, för hvartdera af dessa slag för sig, till en gemensam förvaltning, med jemväl fästadt afseende derpå, att statsverkets tillstånd i dess helhet måtte kunna, när så erfordrades, med lätthet öfverskådas samt formerna för behandlingen af de till landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen hörande ärenden måtte kunna inrättas på ett sätt, som åstadkomme närmare samband mellan krigsstyrelsens särskilda förvaltningsgrenar.

Konungen infortrade med anledning häraf embetsverkens utlåtan- den, men någon komité tillsattes ej.

Också togs frågan åter upp i Andra Kammaren vid 1869 års riksdag genom en och vid 1870 års riksdag genom tre motionärer. Dessa önskade alla, ehuru med något olika formulering, att vinna förenkling vid ärendenas behandling inom embetsverken och förminskning i statens utgifter därför. Ärendet afslogs 1869 i Andra Kammaren och hänvisades 1870 i båda kamrarne till tillfälliga utskott, men förföll genom Första Kammarens beslut.

År 1871 väcktes inom Andra Kammaren ej mindre än *fyra* motioner i samma syfte som de nyssnämnda, och dessa, som behandlades af tillfälliga utskott, ledde till en riksdagsskrifvelse (n:o 69) med anhållan, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, om icke hos de till statsförvaltningen hörande embetsverk och myndigheter en förenklad anordning af göromålen skulle kunna åvägabringas, på samma gång befordrande större skyndsamhet vid ärendenes behandling och medgifvande ned-sättning i kostnaderna genom indragning af möjligen obehöfliga tjänster, samt att Kongl. Maj:t behagade hos kommande Riksdagar göra de fram-ställningar i ämnet, hvartill Kongl. Maj:t funne förhållandena föranleda.

Till någon direkt påföljd ledde väl ej den nämnda skrifvelsen, men i densamma uttryckta grundsatser synas ej dess mindre hafva burit frukt i åtskilliga förändringar och förenklingar såväl i de äldre embets- verken som i flera nyinrättade.

Den allmänna uppmärksamheten rigtade sig så småningom äfven på något annat, som framstod som ett missförhållande inom åtskilliga grenar af förvaltningen, nemligen att det föreföll, som att för litet tid

egnades åt de egentliga tjänstegöromålen och för mycket åt »bisysslor», andra tjänster, som förenades med den egentliga. Detta förhållande berodde väl oftast på, att den med den egentliga statstjänsten förenade lönen ej räckte till anständig bergning åt tjänstemannen och hans familj. Sedan åtskilliga motioner i nu antydda syfte under olika riksdagar blifvit afslagna eller förfallit, aflät Riksdagen 1895, med föranledande af en motion af herr A. Hedin, en skrivelse (n:o 93) med anhållan om utredning, dels i hvilka fall och i hvilken omfattning statstjänster af olika lönegrader då vore förenade med andra tjänstebefattningar, för hvilka lön eller arvode erhöles, dels ock i hvad ordning och efter hvilka grunder frågan om tillstånd till sådan förening af tjänster af vederbörande pröfvades, samt med anledning af denna utredning vidtagna och till Riksdagens kännedom meddela de åtgärder, som kunde anses lämpliga till förebyggande af missbruk genom tjänsters förening. Den 3 december 1897 utfärdades en kongl. kungörelse angående sättet för sökande af tillstånd till förening af statstjänst med annan tjänstebefattning för hvilken lön eller arvode erhöles.

En inskränkning i embets- och tjänstemäns sysslande med privata angelägenheter af inkomstbringande art afsågs med de motioner, som från 1895 under årens lopp väcktes med begäran om en skrivelse till Kongl. Maj:t angående utredning om embets- och tjänstemäns dagliga arbetstid, men som förföllo. Först vid 1900 års riksdag ledde detta upprepade förslag till en skrivelse (n:o 95), hvori anhölls, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa och till Riksdagen öfverlemna utredning i fråga om nu gällande bestämmelser och praxis beträffande statens embets- och tjänstemäns dagliga tjänstgöringstid. Dertill fogade regeringen enligt statsrådsprotokollet den 8 juni 1900 några speciella föreskrifter och anvisningar, särskildt angående frågan, i hvilken mån de befintliga tjänstelokalernas beskaffenhet å skilda håll anses lägga hinder i vägen för en eljest måhända önskvärd koncentrerings af embets- och tjänstemännens arbete till tjänsterummen. Den 9 augusti 1901 var den begärda utredningen färdig och har sedan dess blifvit tryckt och i Riksdagen utdelad.

Utskottet skulle måhända ej utan fog på förevarande motion kunna lämpa det omdöme, som 1867 års statsutskott (n:o 74) fälde om en till

dess behandling hänvisad, likartad motion: »Utskottet har, då motionären ej ens antydt, hvilka embeten han ansåge öfverflödiga och onyttiga eller hvilka tjenstebefattningar enligt hans åsigt borde indragas, icke kunnat häråt egna någon pröfning, helst den för en så omfattande förändring af statsförvaltningen, som motionären synes hafva afsett, nödiga utredningen icke skulle kunna af utskottet medhinnas». Och egentligen är väl en sådan föregående utredning nödig för att pröfva, huruvida det påstående, hvarpå motionären stödjer sin hemställan, är riktigt eller icke.

Emellertid har utskottet ändock, så vidt sig göra låtit, tagit motionärens förslag i närmare öfvervägande och funnit detsammes syfte i flera afseenden behjertansvärdt.

Det synes utskottet, som om just i den del af statstjensten, som motionärens framställning afser, kunde vidtagas en och annan förenkling, som skulle leda åtminstone dertill, att ej embets- och tjenstemännens antal ökades i samma mån, som folkmängden tillväxer.

Det förefaller ock, som om i vissa fall de privata bisysslorna skulle vara i lika hög grad hinderliga för embets- och tjenstemäns behöriga förvaltning af sin statstjänst som föreningen af statstjänster, och ej minst torde detta vara fallet i fråga om de högre statsembetena.

Utskottet kan detta oaktadt ej tillstyrka motionen. Det har nemligen i innevarande års statsverksproposition (statsrådet och chefens för finansdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet) funnit, att Kongl. Maj:t redan nästlidne 25 oktober till statens embetsverk och myndigheter af-låtit ett cirkulär, hvarigenom dessa bland annat åläggas att, hvar för sin förvaltningsgren, före utgången af instundande maj månad till Kongl. Maj:t inkomma med utredning, huruvida under vissa förutsättningar för tiden efter 1902 ändringar i vederbörande lönestater kunna anses böra ega rum, dervid tillika borde komma under öfvervägande, huruvida genom förenklingar i förvaltningen tillfälle kunde beredas till indragning af tjänster, som genom de förändrade anordningarne kunde afvaras. Kongl. Maj:t har sålunda i denna del redan tillmötesgått den säkerligen ganska allmänna mening, som funnit uttryck i motionens första del.

Beträffande motionens andra del, nemligen hemställan om en utredning, »om icke den grannlaga ställning, statens embets- och tjenstemän intaga i samhället, kräver en inskränkning i rätten för dem att egna sig åt privata uppdrag», finner utskottet oaktadt sin ofvan uttalade åsigt om dylika uppdrags hinderlighet för statstjenstens behöriga förvaltning, den

frågan ej kunna åtminstone för närvarande göras till föremål för en *utredning* utöfver hvad i sådant syfte redan skett; snarare borde väl målet kunna vinnas på annat sätt. Medgifvas måste ock, att det torde vara särdeles vanskligt att förbjuda embets- och tjenstemän, som för sina statstjenster använda hvad som kan anses vara normal arbetstid, att egna större eller mindre del af sin berättigade ledighet åt enskildt aflönad verksamhet. Härvid torde ock böra ihågkommas, att arbetsförmågan är högst olika hos olika personer.

På grund af hvad som anförts, finner sig utskottet böra hemställa,

att herr Åkerlunds förevarande motion ej må till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 april 1902.

På utskottets vägnar:

JULIUS CENTERWALL.